

Vitsiniekka Jumalan päätöksestä

Will Summersin tarina narrikuvan rakentajana varhaismodernilla ajalla

Kalle Liukkonen

Kandidaatin tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma

Kalle Liukkonen

Vitsinieikka Jumalan päätöksellä

Sivumäärä: 26 sivua

Tässä kandidaatintutkielmassani tarkastelen varhaismodernia narrikirjallisuutta ja sitä, millaista kuvaa narreista ja sen kautta kehitysvammaisista ihmisistä luotiin varhaismodernilla ajalla. Aineistonani käytän vuoden 1676 painosta tekstistä: *A pleasant history of the life and death of Will Summers And how hee came first to be knowne at the court, and how he came up to London, and by what meanes hee got to be King Henry the eights iester. With the entertainment that his cozen Patch, Cardinall Wolsey's foole, gave him at his Lords house, and how the hogs-heads of gold were known by this meanes, and were seized on at his seller in old Fish-street.* Teoksen lähiluvun avulla pyrin selvittämään, mitä Will Summersin elämän kuvaukset voivat kertoa meille narrin asemasta yleisesti.

Alkuperäislähteeni keskittyy kuvaamaan vain yhtä henkilöä Will Summersia, jonka vuoksi myös analyysini keskittyy tähän yhteen henkilöön. Tämän jokseenkin rajallisen aineiston vuoksi keskityn pääasiassa juuri narrien analysointiin ja täydennän tarkastelua kehitysvammaisuutta käsittelevällä tutkimuskirjallisuudella tarpeen mukaan. Tarkasteluni on temaattista siten, että analysoin lähdetekstiä eri narrin elämälle keskeisten piirteiden kautta.

Analyysissäni narrien asema ilmentyy laajalti juuri hauskuuden kautta, joka olikin keskeinen osa narrin olemassaoloa. Tarkastelussani nousi esille eräänlainen vapauden ja holhouksen kontrasti, jossa narille suotu suhteellinen vapaus toimia näyttäytyä peilikuvana narrin elämän rajallisuudelle, jonka syynä oli narrin asema vahvan holhouksen alaisena. Narrit nähtiin tavallaan samaan aikaan äärettömän viisauden ja tyhmyyden lähteenä, joka saattoi mahdollistaa uusien näkökulmien syntymisen. Narrin olemassaololle oli keskeistä huumorin tyyli, jossa erilaisuudelle naurettiin avoimesti. Narrin käytös oli monella tavalla sellaista, joka oli kuin peilikuva siitä, miten ihmisten oletettiin käyttäytyvän. Narri oli siis tavallaan sellaisen ajan tuotos, joka ei nähnyt mitään ongelmaa erilaisuudelle nauramisessa.

Avainsanat: narrit, hovinnarit, varhaismoderniaika, kehitysvammaisuus, Will Summers, Varhaismoderni kirjallisuus.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tausta ja tutkimuskysymys	4
1.2	Tutkimuskirjallisuus ja käsitteet	6
2	Narrin olemassaolon piirteet	8
2.1	Keinotekoisia vai luonnollisia?	8
2.2	Sananvapauden sanakari	10
2.3	Will Summersin asema kylässä ja hovissa	11
3	Mikä naurattaa?	14
3.1	Pettämätön nokkeluus	14
3.2	Keho hauskuuden keskiössä	16
3.3	Kylähullusta hovinarriin	18
4	Lopuksi	21
	Lähteet	23

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tutkimuskysymys

Mielikuvituksemme keskiaikainen maailma koostuu usein monista karikatyyreistä. Näistä narri värikkäissä vaatteissaan kilisevine kelloineen lienee tunnetuimpia esimerkkejä. Stereotyyppinen narri näyttää yleistyneen erityisesti Englannissa 1500-luvun aikana, josta todistena voidaan nähdä useat tuolla ajalla julkaistut kirjalliset tuotokset, joiden sivuilla narrit esiintyvät.¹ Narrikulttuurin on uskottu joskus saapuneen Englantiin mantereelta, mutta uudempi tutkimus on osoittanut, että kirjallisten lähteiden ulkopuolelle jääneitä viihdyttäjiä oli ollut Englannissa jo aiemminkin.² Narrit voidaan luokitella yleensä kahteen eri luokkaan, joista yleisempiä ovat luonnolliset narrit (natural fool) ja hieman harvemmin esiintyvät keinotekoiset narrit (artificial fool). Luonnolliset narrit olivat yleensä jollain tasolla kehitysvammaisia ihmisiä, joiden mahdollisuudet yhteiskunnalliseen nousuun eivät olleet yhtä laajat kuin muiden ihmisten.³ Osalle näistä ihmisistä kuitenkin siunautui paikka narrina jonkin paikallisen mahtimiehen hoviin, mikä usein merkitsi huimaa yhteiskunnallista nousua. Kehitysvammaiseksi todetulla henkilöllä ei keskiaikaisessa Englannissa ollut oikeutta omaan omaisuuteensa, vaan kehitysvammaisen henkilön omaisuus otettiin usein korkea-arvoisen holhoojan haltuun.⁴

Tässä tutkimuksessa selvitän, millainen kuva rakentuu Will Summersin asemasta hovinarrina alkuperäislähteeni kautta varhaismodernilla ajalla, jonka kautta pohdin, millainen narrin asema oli yleisesti tuona aikana. Narrin aseman hahmottamiseksi selvitän myös, mikä narreista oikeastaan teki hauskoja, ja millaiset käytöksen piirteet olivat narreille tyypillisiä eri konteksteissa ja miten narrin rooli muuttui hänen ympäristönsä mukaan. Narrien tutkimisessa ongelmaksi nousee se, ettei varsinaisesti narreja käsitteleviä alkuperäislähteitä ole juuri tuotettu. Narrit esiintyvät usein vain fiktiivisissä teoksissa kuten näytelmissä, jonka vuoksi myös oma tutkimuskysymykseni kohdistuu pitkälti fiktiiviseen tekstiin. Alkuperäislähteenäni tutkimuksessa käytän anonyymin kirjoittajan vuonna 1637 kirjoittamaa teosta: *A pleasant history of the life and death of Will Summers And how hee came first to be knowne at the court, and how he came up to London, and by what meanes hee got to be King Henry the eighth*

¹ Billington 1984, 32.

² Metzler 2016, 193, 194.

³ Wright, Digby 1996, 22.

⁴ Billington 1984, 33.

iester. With the entertainment that his cozen Patch, Cardinall Wolsey's foole, gave him at his Lords house, and how the hogs-heads of gold were known by this meanes, and were seized on at his seller in old Fish-street. Tekstin varsin pitkän otsikon vuoksi käytän tässä tutkimuksessa vain lyhennettyä versiota: *A pleasant history of the life and death of Will Summers.*

Teos on lyhyt fiktiivinen kertomus Henrik VIII:n (1491–1547) kuuluisasta hovinarrista Will Summers:sta ja hänen elämästään ennen hoviin muuttamista. Lähteeni koostuu erilaisista lyhyistä tarinoista, jotka kuvaavat Summersin elämän tapahtumia ennen ja jälkeen hänen saapumistaan hoviin. Tarinat ovat toisistaan irrallisia, eikä lähteessä ole varsinaista yhtä jatkuvaa tarinaa. Teksti rakentuu ikään kuin vitsikirja, jonka jokainen tarina on omalla tavallaan humoristinen. Monine kuvineen teos vaikuttaa kirjalta, joka oli tarkoitettu kevyeksi luettavaksi.

Vaikka kirjoittaja teoksen alussa kuvaakin lyhyesti historiallisia esimerkkejä narreista, on teoksen pohjimmainen tarkoitus olla hauska. Teoksen analysointia hankaloittaa se, ettei teoksen kirjoittajan henkilöllisyyttä tunneta, mikä tekee teoksen kirjoittajan motiivien selvittämisen mahdottomaksi. Muistettava on myös, että teos on julkaistu vasta Summersin kuoleman jälkeen. Tästä syystä teksti ei ole aikalaisteos, vaan omalla tavallaan historiallinen kertomus.

Narrien historia nivoutuu tiiviisti yhteen kehitysvammaisuuden historian kanssa. Kehitysvammaisuuden historiaa on kuitenkin hankala lähestyä modernista näkökulmasta, koska se mikä minäkin aikana määritellään kehitysvammaisuudeksi, on ajasta ja kulttuurisesta kontekstista riippuvaa.⁵ Varhaismodernilla ajalla ”hulluus” ei ollut mitenkään yksiselitteinen käsite, vaan se kattoi monia henkisen poikkeavuuden muotoja.⁶ Erityisen suurta huomiota keskiaikaisessa ja varhaismodernissa kirjallisuudessa saa niin sanottu ”hankittu hulluus”, joka merkitsee esimerkiksi jonkin traumaattisen tapahtuman tai loukkaantumisen seurauksena tapahtuvaa mielen toimintojen heikkenemistä.⁷ Ymmärrettävästi sankarillisten seikkailujen seurauksena heikentynyt mieli näyttäytyi huomattavasti mielenkiintoisempänä kuin syntyperäisesti jotenkin poikkeavana syntyneen. Tämä trendi jatkui pitkään myös historiankirjoituksessa, mikä hankaloittaa jossain määrin aiheen tutkimista.

Keskiajalla ja varhaismodernilla ajalla käsitys ihmisen mielestä ja sen toiminnasta nojasi vielä vahvasti aristoteeliseen ajatukseen ihmisestä rationaalisena eläimenä, jonka vuoksi rationaalisuuden puute näyttäytyi jonain poikkeavana.⁸ *A Pleasant History of Life and Death of Will*

⁵ Goodey 2011, 1–3.

⁶ Metzler 2016, 2–4.

⁷ Metzler 2016, 2.

⁸ Metzler 2016, 20.

Summers alkaa kirjoittajan kuvauksella useista historian aikana tunnetuista yksilöistä, joita voisi pitää tavalla tai toisella poikkeavana normista.

Oli Senecan narri, joka aina on kuin elämänsä alussa, ja ruokkii mielitekojaan uusilla unelmilla vielä elämänsä loppuvaiheessa⁹

Kaikissa kuvauksissa toistuu yleinen järjettömän toiminnan teema. Huomiota ei siis juuri kiinnitetä ulkoisiin tai käytöksellisiin piirteisiin, vaan se kiinnittyy juuri eräänlaiseen järjellisen ajattelun puutteeseen. Esimerkiksi juuri Senecan narrin ”typeryys” perustuu hänen kyvyttömyytensä tunnistaa oma vanha ikänsä ja hiljaa lähestyvä kuolemansa.

Kun käsittelemäni teos julkaistiin Englannissa 1600-luvun alussa, oli erityisesti köyhempi väestönosa vielä pitkälti lukutaidotonta. Tämän vuoksi on mielenkiintoista myös pohtia, mille yleisölle teos on kirjoitettu ja keiden sitä oletettiin lukevan. Teoksen tarinoiden miljöö on usein joko hovi tai nimetön maalaiskylä, jossa Will Summers kirjoittajan mukaan vietti nuoruutensa.

1.2 Tutkimuskirjallisuus ja käsitteet

Käytän tutkimuksessani pääsääntöisesti kahteen eri teemaan perehtyvää tutkimuskirjallisuutta. Narrien historiaa ilmiönä taustoitan esimerkiksi Sandra Billingtonin teoksella *A Social History of the Fool*, (1984) joka käsittelee narreja ilmiönä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Teoksessa perehdytään erityisesti ”narrimaiseen käytökseen” ja siihen, mikä itseasiassa teki ihmisestä narrin. Tämä teos auttaa taustoittamaan narri ilmiötä laajemmin. Toisena narreja käsittelevänä teoksena käytän Anu Korhosen *Fellows of Infinite Jest* (1999), joka keskittyy käsittelemään keskiajan huumoria ja sitä, mikä oikeastaan teki narreista hauskoja aikansa ihmisille. Narrien historia nivoutuu vahvasti yhteen kehitysvammaisuuden historian kanssa, eikä aihetta oikeastaan voi edes uskottavasti tutkia perehtymättä myös kehitysvammaisuuden historiaan. Narreihin verrattuna on kehitysvammaisuutta tutkittu kattavammin, joten tarpeelliseksi tuli valikoida tutkimuskirjallisuuden joukosta omaan tutkimukseeni sopivat kappaleet. Kehitysvammaisuuden historiallisena yleisteoksena käytän C. F. Goodeyn teosta *A History of Intelligence and 'Intellectual Disability': The Shaping of Psychology in Early Modern Europe*, (2011) joka keskittyy analysoimaan varhaismodernin ajan käsityksiä älykkyydestä ja toisaalta sen puutteesta. Käytän myös Irina Metzlerin teosta *Fools and Idiots?*

⁹ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 2: *There is Seneca's foole, who alwayes is but beginning to live, and feeds his fancies with new hopes even in the extremity of his age.*

Intellectual Disability in the Middle Ages, (2016) jossa isoa huomiota saa kehitysvammaisten ihmisten asema ja heihin liitetyt asenteet. Lisäksi käytän David Wrightin ja Anne Digbyn toimittamaa artikkelikokoelmaa *From Idiocy to Mental Deficiency*, (1996) jonka teksteissä käsitellään suhtautumisien ja käsitysten kehitystä kehitysvammaisuuteen liittyen.

Pääsääntöisenä tutkimusmetodinani käytän alkuperäislähteen lähilukua, joka on lähteen luonteen vuoksi välttämätöntä. Lähiluvun avulla pyrin selvittämään fiktiiviseen tekstiin piilotettuja merkityksiä ja niiden suhteita ajan asenteisiin. Lähiluvun lisäksi apumetodina käytän merkitysanalyysia, joka auttaa avaamaan fiktiivisen tekstin merkityksiä ja niiden tulkintaa. Merkitysanalyysissa minua auttaa Mikko Lehtosen teos *Merkitysten maailma*, (2004) jossa perehdytään merkitysanalyysin tekoon usein juuri fiktiivisten tekstien ja mediatuotteiden kontekstissa.

Tutkimukseni käsittelee narrien ohella kehitysvammaisuutta siinä määrin, missä se on relevanttia alkuperäislähteeni kannalta. Tämän vuoksi lienee tarpeellista avata hieman käsitettä ”kehitysvammaisuus”. Päädyin valitsemaan kyseisen termin osittain siksi, että se on suomen kielessä oikeastaan ainoa termi, jota voi käyttää mielekkäästi kuvaamaan koko kehitysvammaisuuden kirjoa. Harkitsin myös termin ”neuropoikkeavuus” käyttöä, mutta totesin käsitteen riittämättömäksi, sillä se ei kuvaa kehitysvammaisuuden fyysistä puolta, mikä on myös läsnä analyysissäni. Suomen kielen vamma -sanalla viitataan fyysiseen tai psyykkiseen piirteeseen, joka estää henkilöä elämästä rakennettujen normistojen mukaan. Englannin kielen sana ”disability” kuvaa ilmiötä huomattavan laajemmin, ja siirtää näkökulman nimenomaan vamman aiheuttamaan toiminnan hankaloitumiseen ulkoisten piirteiden sijaan.¹⁰

¹⁰ Laine-Frigren, Miettinen, Parhi 2021, 149-150.

2 Narrin olemassaolon piirteet

2.1 Keinotekoisia vai luonnollisia?

Jotkut ovat narreja luonnostaan, joita me kutsumme luonnollisiksi tai idiooteiksi, toiset ovat ovelia ja viekkaita narreja, heitä, jotka eivät kykene kukoistamaan viisaudellaan, vaan pyrkivät elättämään itsensä typeryydellä¹¹

Tutkimuksen johdannossa mainitsin lyhyesti luokittelun, jolla narreja eroteltiin luonnollisiin ja keinotekoisiiin narreihin. Tämä luokittelu on tunnettu jossain muodossa jo 1100-luvulta lähtien vaikka keinotekoisten narrien esiinmarssi alkoi toden teolla vasta keskiajan loppuvaiheessa.¹² Tuona aikana nousi ainakin joidenkin oppineiden keskuudessa ajatus pyhästä hulluudesta, jossa henkilö ikään kuin pääsee lähemmäksi jumalaa hulluutensa kautta.¹³ Tähän käsitykseen kuului myös ajatus eräänlaisesta synninvapaudesta.¹⁴ Kehitysvammainen ihminen oli alettu näkemään jumalan edessä samanarvoisena kuin kuka tahansa muukin ja samaan aikaan käsitykset kehitysvammaisuuden luonteesta jonain ihmisestä riippumattomana asiana alkoi yleistyä.¹⁵ kehitysvammaisen ihmisen vapaus synnistä perustui siis jossain määrin jopa ajalleen progressiiviseen ajatukseen siitä, ettei kehitysvammainen ihminen voinut mitään vammalleen eikä häntä voitu syyttää syntisestä käytöksestä.¹⁶

Will Summersin uskotaan olleen luonnollinen narri, johon myös harvat hänestä jäljelle jääneet historialliset lähteet viittaavat. Kuitenkaan *A Pleasant History of Life and Death of Will Summers*:a Will Summersin luonnollisen narrin piirteet eivät saa kovin suurta huomiota. Tekstin alussa kirjoittaja jopa pohtii Will Summersin mahdollisesti olleen eräänlainen sekoitus luonnollista ja keinotekoista narria.¹⁷ Tämä käsitys vaikuttaa perustuvan siihen, että Will Summersin nähtiin edustavan samaan aikaan typeryyttä ja viisautta siten, että typeruus näkyi hallitsemattomana käytöksenä, kun taas viisaus näkyi kielellisenä nokkeluutena. Will Summersin ”luonnollisuus” tuleekin esille siinä, mihin ympäristöön Summersin toilailut asetetaan.

¹¹ A Pleasant History of Life and death of will summers 1676, 3: Some be fooles by nature, such as we call meere Naturalls, or Ideots: others be cunning and crafty fooles, who when they cannot thrive by their wisdom, seeke to live by their folly.

¹² Metzler 2016, 186.

¹³ Metzler 2016, 96.

¹⁴ Korhonen 1999, 201.

¹⁵ Korhonen 1999, 30.

¹⁶ Metzler 2016, 96.

¹⁷ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 3.

Keinotekoisien narrin voisi kuvitella käyttäytyvän narrille ominaisella tavalla vain esiintymistilanteissa, sen sijaan Summers kuvataan usein tilanteissa, joissa hän käyttäytyy narrille ominaisella tavalla myös yksin ollessaan.¹⁸

Luonnollinen narri alkoi erityisesti myöhäiskeskiajalla saada rinnalleen lisääntyvän määrän keinotekoisia narreja, jotka käytöksestään ja olemuksestaan huolimatta eivät olleet millään tasolla kehitysvammaisia ihmisiä.¹⁹ Tämän ilmiön taustalla lienee luonnollisten narrien nousu tunnetuksi osaksi hovielämää, mikä sai jotkut ihmiset tavoittelemaan viihdyttäjän paikkaa hovissa narraa näyttelemällä.²⁰ Keinotekoinen narri ei ollut kuitenkaan pelkkä viihdyttäjä tai aikansa pelle. Sen sijaan narrin roolin omaksunut henkilö pyrki käytöksellään vaikuttamaan siltä, kuin hän olisi luonnollinen narri.²¹ Keinotekoisien ja luonnollisten suurin ero näkyi siinä, että luonnollinen narri oli yleensä henkilö, joka ei kyennyt pitämään huolta itsestään tai hallitsemaan käytöstään ja tarvitsi sen vuoksi ympäröivän yhteisön tai jonkin yksityisen henkilön jatkuvaa huolenpitoa²² kun taas keinotekoinen narri oli tyypillisesti vain matkustava esiintyjä, joka ei asunut hovissa eikä ollut samanlaisessa holhoussuhteessa kuin luonnollinen narri.²³

Luonnollisia narreja saatettiin joskus verrata lemmikkieläimiin, joiden pitäminen oli noussut suureen suosioon varhaismodernilla ajalla. Lemmikkieläimen hoidon kautta saattoi luoda suhteen johonkin itsestä poikkeavaan, joka nähtiin niin opettavaisena kuin emotionaalisesti tyydyttävänäkin.²⁴ Lemmikkieläinvertaus saattaa kuulostaa epäinhimilliseltä omiin korviimme, jonka vuoksi onkin tärkeää mainita, että narreja kohdeltiin omana aikanaan lähes poikkeuksetta varsin hyvin. Koska luonnollinen narri nähtiin jotenkin normaalista ihmisestä poikkeavana, saatettiin hänen ajatuksellista panostaan jopa arvostaa. Narri saattoi kehitysvammaisuutensa vuoksi ajatella asioita hyvin erilaisella tavalla kuin muut ihmiset, mikä mahdollisti poikkeavien ja mielenkiintoisten näkökulmien ilmenemisen.²⁵

¹⁸ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 18.

¹⁹ Korhonen 1999, 30.

²⁰ Korhonen 1999, 47.

²¹ Korhonen 1999, 30.

²² Korhonen 1999, 31.

²³ Korhonen 1999, 48,49.

²⁴ Korhonen 1999, 187.

²⁵ Korhonen 1999, 186.

2.2 Sananvapauden sanakari

Ja kukapa muu kuin Will Summers, kuninkaan narri, joka sai osakseen niin suurta mielenkiintoa hänen nopeiden ja kekseliäiden heittojensa kautta, että hänet hyväksyttiin kuninkaan huoneeseen tulemaan kuulluksi silloinkin, kun suuret jaloherrat eivät sinne päässeet.²⁶

Ympäröivän yhteiskunnan asenteet narreja kohtaan riippuivat usein siitä, oliko kyseessä luonnollinen vai keinotekoinen narri.²⁷ Siinä missä luonnolliset narrit käyttäytyivät tavalla, joka oli erityisesti kirkon näkökulmasta epäsopevaa, sallittiin se usein heille sillä verukkeella, että heidät nähtiin kykenemättöminä ymmärtämään oman käytöksensä epäkunnollisuutta.²⁸ Kehitysvammainen ihminen saatettiin jopa nähdä lähempänä jumalaa olevana henkilönä, koska hänen ajattelunsa ei ollut tavallisten ihmisten mielitekojen sumuttamaa.²⁹ Tätä niin sanottua synnin vapautta kutsutaan usein nimellä ”narrin privilegio”, joka tarkoittaa käytännössä luonnolliselle narrille suotua vapautta käyttäytyä omalla tavallaan ja puhua avoimesti. Erityisen tunnettu piirre narrin privilegiota, on narrin oikeus puhua esimerkiksi kuninkaalle lähes täysin vapaasti.³⁰ Lähdetekstissäni korostetaan vahvasti tätä luonnollisen narrin elämän piirrettä ja Will Summers kuvataan usein tilanteissa, jossa hänen oikeutensa puhua suunsa puhtaaksi tulee selvästi esiin. Summersin sallitaan esimerkiksi runoilla rivosti kuninkaan kustannuksella³¹ mistä ei seuraa juuri muuta kuin kuninkaan raikuvaa naurua. Narrin paikka ei myöskään aina ollut hovissa, vaan usein narrit matkustivat mestariensa kanssa tärkeillä toimituksilla.³² Myös Will Summers kuvataan usein matkustamassa kuninkaan mukana. Eräänlaisena huippukohtana lähdetekstissäni voidaan nähdä kertomus, jossa Summers käyttää terävää nokkeluuttaan löytääkseen kardinaali Wolseyn kellarista sinne piilotettua kultaa, joka lopulta saatetaan kuninkaan haltuun.³³ Voidaan ajatella, että narrin privilegiosta ei hyötynyt vain narri itse, vaan myös hänen holhoojansa. Narrille sallittu käytös mahdollisti eräänlaisen hyödyllisen kujeilun esimerkiksi diplomaattisissa tilanteissa, joka keneltä tahansa muulta kuin narrilta olisi ollut anteeksiantamatonta. Narrin privilegion yksi piirre oli myös toimia eräänlaisena linkkinä tavallisen kansan ja kuninkaan välillä. Korhonen mainitsee teoksessaan *Fellows of*

²⁶ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 29: And now who but *Will Summers* the Kings foole? who had got such an interest in him by reason of his quick & facetious Iests, that he could have admittance into his Maiesties chamber, and have his eare, when a great noble man, nay.

²⁷ Metzler 2016, 184, 185.

²⁸ Metzler 2016, 140, 141.

²⁹ Metzler 2016, 96, 97.

³⁰ Korhonen 1999. 49.

³¹ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 10.

³² Korhonen 1999. 49, 50.

³³ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 13, 14.

Infinite Jest kuinka narri pystyi käyttämään oikeuttaan puhua suoraan siten, että sai kuninkaan suostuteltua toimiin, jotka paransivat tavallisen kansan asemaa.³⁴ Syynä tälle linkille lienee narrin suhteellinen vapaus kulkea hovin ulkopuolella tavallisen kansan parissa. Myös Will Summers kuvataan usein kanssakäynnissä tavallisen kansan kanssa. Tarinoissa Will keskustelee niin myllärien kuin kauppiaidenkin kanssa, joka kertoo Will Summersin todella olleen omalla tavallaan kansan mies.³⁵

Narrin privilegio perustui pohjimmiltaan narrin ja hänen holhoojansa välillä vallinneeseen vahvaan toiseuteen, jossa narrin joskus kärkkäätkin kommentit eivät olleet pahaksi koska hän ei ollut missään oikeassa valta-asemassa.³⁶ Vaikka narrilla todella oli mahdollisuus kritisoida tai jopa haukkua häntä ylemmässä asemassa olevia, oli haukkumisen ja kritiikin pohjimmaisena tarkoituksena kuitenkin hauskuttaa. Jopa varsin alatyylinen kommentti muuttuu hauskaksi, kun sen puhuja on koko hovin ala-arvoisin henkilö. Lähdetekstissä tosin ei juuri kiinnitetä huomiota Will Summersin vapautteen puhua kuninkaalle haluamallaan tavalla. Sen sijaan huomio kiinnitetään hänen kykyynsä parantaa kuninkaan mieltä kireinä hetkinä.³⁷ Valinta jättää pois tämä narrin hyvin tunnettu piirre voi tietysti olla tietoinen aikana, jolloin kuninkaan valtaa ei juuri kyseenalaistettu.

2.3 Will Summersin asema kylässä ja hovissa

Narrin asemasta osana yhteisöään saa viitteitä tässä tutkimuksessa käsittelemästani teoksesta *a Pleasant History of Life and Death of Will Summers*, joka alkaa kuvauksilla Will Summersin kuvitteellisesta elämästä ennen hänen narriuransa alkua. Lyhyissä kuvauksissa Will Summers esiintyy osana tavallista kyläyhteisöä – joskin hieman eriskummallisena sellaisena – jonka arki koostuu samanlaisista koettelemuksista kuin muidenkin yhteisön jäsenten. Will Summers kuvataan torimatkoilla, majataloissa ja muissa yhteyksissä, joihin hän lisää oman narrimaisen piirteensä. Oikeastaan narri terminä ei juuri edes sovi Summersin varhaista elämää koskeviin kuvauksiin, sillä niissä Summers vaikuttaa ihan tavalliselta – jos hieman eriskummalliselta – yhteisön jäseneltä. Teksteissä ei juuri kuvata muiden kyläläisten reaktioita Summersin toilailuihin. Onkin pantava merkille, että sen sijaan kuvauksissa, jossa Summers asetetaan hovikontekstiin, löytyy usein mainintoja esimerkiksi juuri kuninkaan huvittuneesta

³⁴ Korhonen 1999, 51.

³⁵ *A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676*, 18, 19.

³⁶ Korhonen 1999, 53.

³⁷ *A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676*, 10.

reaktiosta Summersin puuhiin. Voidaankin ajatella, että kirjoittaja on halunnut luoda kuvaa, jossa maaseutukontekstissa narrimainen käytös ei ollut mitenkään erityisen huomioitavaa tai edes välttämättä hauskaa. Taustalla voi olla myös eräänlainen varhainen luokka-asetelma, jossa ylemmän luokan edustaja pyrkii luomaan tietynlaista kuvaa alemman luokan edustajista. Summersin varhaisen elämän kuvauksista saa myös viitteitä arkisesta huolenpidosta, jota myös Summers sai osakseen eläessään kyläyhteisössä.

Kerran ollessaan hyvin sairas ja heikko kuumeen vuoksi, joka oli häntä kauan vaivannut, saapui naapuri antamaan hänelle neuvoja, toivoi hänen olonsa paranevista ja sanoi hänelle, että mikäli hänet nyt viedään pois tästä turhasta maailmasta, tulisi hänet välittömästi kantaa paratiisiin. Johon hän vastasi olevansa siitä hyvin iloinen, sillä jos paratiisi olisi yhtään ylämäessä ei hän tässä kunnossa pysyisi mitenkään kävelemään sinne itse.³⁸

Tekstissä Summers siis kuvataan osana yhteisöään, ihmisenä, johon ainakin pääsääntöisesti suhtaudutaan kuin keneen tahansa muuhunkin ihmiseen. Hänestä jopa välitetään sen verran, että hänen sairastaessaan vierailevat naapurit hänen luonaan tarjoamassa rohkaisevia sanoja. Vaikka yllä näkyvässä sitaatissa onkin vahvasti läsnä Summersin narrimainen käytös ei hän saa naapuriltaan paheksuntaa sen koommin kuin hyväksyntääkään. Kaiken kaikkiaan tekstin alun kuvauksissa Summersin ympäröivät kyläläiset eivät juuri saa suurta huomiota kirjoittajalta. Heidät mainitaan usein vain heidän rooliaan kuvaavilla nimillä kuten naapuri, mylläri tai pappi. Oikeastaan ainoa toistuva hahmo Summersin varhaisen elämän kuvauksissa on hänen oma isänsä, joka on myös ainoa hahmo, jolta Summers silloin tällöin saa toruja tai muuta negatiivista kommenttia. En kuitenkaan usko, että Summersin vertaisten kuvaukset ovat vaisuja siksi, että sillä haluttaisiin viestiä Summersin etäisyyttä muihin yhteisönsä jäseniin. Uskon syyn olevan sen sijaan se, että kirjoittaja halusi antaa ymmärtää, etteivät Summersin kaltaiset hahmot olleet niin harvinaisia tai vieroksuttuja kuin usein saattaisi kuvitella.

Narrin aseman voidaan kuvitella muuttuneen huomattavasti kun hän siirtyi hovin palvelukseen. Summersin siirtymistä kyläyhteisöstä osaksi hovia kuvataan varsin niukasti. Tekstissä mainitaan vain jokseenkin epämääräisesti kuinka eräänä päivänä Summers vain saapui Lontooseen ja päätyi kuninkaan puheille. Kuninkaan kerrotaan tykästyneen Summersin nokkeluuteen ja vähän ajan päästä hän päätyi pyytämään Summersia jäämään. Tarina ei luonnollisesti

³⁸ A Pleasant History of Life and death of will summers 1676, 14: Upon a time being very sicke & weake by reason of a Feaver that had long troubled him, a neighbour comming to give him some wholesome ghostly counsell bad him be of good comfort, and told him, that if he were taken out of this vaine transitory world, hée should be immediately taken up, and carried up into Paradise: who answered him that he was glad of that with all his heart: for if the way to Paradise were any part of it up the hill, he was never able to travell thither on foot, his legges were so weake and so feeble

kerro totuutta Summersin päätyemisestä hoviin, mikä johtuu arvaten siitä, ettei Summersin alkuperästä juuri ole olemassa varmaa tietoa.

Joten hoviin hänet tuotiin ja sallittiin kuninkaan vastaanotolle, mutta siitä mistä he keskustelivat, en voi kertoa siitä syystä että en ollut paikalla: ja nähdäkseen kuninkaan paremmin, laittoi hän päähänsä silmälasit, kun häneltä kysyttiin syytä, vastasi hän että hän pystyi näkemään kenet tahansa tavallisen ihmisen silmillään, mutta nähdäkseen kuninkaan oli hänen laitettava ne päähänsä.³⁹

Narrin erityisen aseman pohjalta on syntynyt käsitys siitä, että narrin ja hänen holhoojansa suhde olisi usein ollut hyvinkin läheinen ja lämmin. Narri ja kuningas kuvataan joskus jopa erottamattomana parivaljakkona, jossa molemmat ovat kuin veljiä toisilleen. On kuitenkin muistettava jo aiemmin mainittu toiseus, joka oli narrin ja holhoojan välisen suhteen keskiössä. Vaikka narrin ja kuninkaan välillä saattoi olla varsin läheinenkin suhde ei sitä kuitenkaan voi pitää mitenkään tasa-arvoisena molemminpuolisena suhteena. Korhosen korostaa tutkimuksessaan narrin ”lemmikkimäistä” asemaa suhteessa holhoojaansa. Narri oli jotain, jolle saattoi nauraa ja jonka kanssa saattoi pitää hauskaa, mutta todellista ystävyyttä se ei ollut.⁴⁰

³⁹ A Pleasant History of Life and death of will summers 1676, 9: Well to the Court hee was brought, and had admittance into the presence of the King, but what conference they had together, is beyond mee, in regard that I was not then present: and to discern the King the better, he put on a paire of Spectacles; and being, asked the reason, said, Hee could see every common man with his eyes, but to see the King he would put them on.

⁴⁰ Korhonen 1999, 51.

3 Mikä naurattaa?

3.1 Pettämätön nokkeluus

Jos kuningas oli vihainen tai tyytymätön mistään syystä, eikä kukaan kehdannut kysyä hänen huonotuulisuuksensa syytä tuli Will Summers paikalle ja hauskan verbaaliskuvan tai kahden kanssa helpottaakseen hänen huonotuulisuuttaan⁴¹

Narrin elämän ensisijainen tarkoitus oli viihdyttää mestariaan ja mestarinnsa hovia ja sen vuoksi haluan aloittaa narrien kulttuurisen roolin analysoimisen siitä, mikä narreista oikeastaan teki hauskoja. Anu Korhonen korostaa teoksessaan *Fellows of Infinite Jest* (1999), että narrien esiintyminen oli uniikilla tavalla vuorovaikutuksellista, jossa narrin jokainen toiminto ja teko viesti yleisölle hänen ”typeryyttään”.⁴² Juuri eräänlaisen tyhmyyden korostaminen oli keskeinen osa narrin hauskuutta. Niin kuin jo aikaisemmin mainitsin, varhaismodernilla ajalla juuri järjen puute nähtiin jonain koomisena, jonka vuoksi narrin esiintymisen keskeinen rooli oli korostaa tätä järjen puutetta. Kielenkäyttö on keskeinen osa verbaalista esiintymistä, eikä ole siis ihme, että myös narrille oli ominaista tietty puhetyyli, jonka rooli niin ikään oli kertoa jotain narrin mielen heikkoudesta. On kuitenkin muistettava, että toinen keskeinen osa narrin puhetta oli poikkeuksellinen nokkeluus, jota hän käytti korostaakseen puheensa koomisuutta.⁴³ Narrin puheessa korostuukin mielenkiintoinen ristiriita typeryyden ja nokkeluuden välillä. Omana aikanamme näemme usein verbaalisen nokkeluuden viisauden merkinä kun taas varhaismodernilla ajalla narrien nokkeluus näyttäytyi osana narrin typeryyttä. Kyvyttömyytenä kontrolloida omaa kielenkäyttöään. Narrien puheelle tyypillisenä piirteenä on pidetty myös epämääräistä, joskus täysin käsittämätöntä höpötystä, joka asetettiin usein viisaan ihmisen hiljaisuuden vastakohtaksi. *A pleasant history of life and death of will summers* ei kuitenkaan juuri korosta tätä narrien puheen piirrettä, vaan keskittyy kuvaamaan Will Summersia nimenomaan terävän nokkeluuden omaavana ihmisenä.⁴⁴ Summersin puheesta voidaan ottaa esille yksi selkeä ja toistuva piirre, nimittäin vahva taipumus rehelliseen, jopa jokseenkin neuroopätyypilliseen kyvyttömyyteen valehdella tai jättää asioita sanomatta.⁴⁵

⁴¹ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 11: if the King were angry, or displeased with anything if no man else durst demand the cause of his discontent, then was Will Summers provided with one pleasant conceit or another, to take off the edge of his displeasure.

⁴² Korhonen 1999, 185.

⁴³ Korhonen 1999, 198.

⁴⁴ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 2, 22.

⁴⁵ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 7.

Ennen mitään muuta, Will Summers ei kestänyt valehdella, jos kukaan koskaan väitti hänen valehdelleen hän varmasti, löi väittäjää ensimmäisellä asialla minkä käteensä sai.⁴⁶

Siinä missä narrin yleisölle hänen puheensa oli tarkoitus viestiä tietynlaista järjen ja loogisen ajattelun puutetta, annetaan lähteissä usein ymmärtää, että narri piti itse itseään usein varsin viisaanakin henkilönä.⁴⁷ Tämä piirre ilmenee usein tavassa, jolla narri esittää mielipiteensä tai kommenttinsa. Tässä tutkimuksessa käsittelemässäni lähdetekstissä Will Summers päätyy oikeastaan suhteellisen usein tilanteisiin, joissa hänen suorapuheisuutensa ja nokkeluutensa tulee vahvasti esille. Summers ei näissä kohtaamisissa vaikuta siltä, että hänen ulosantinsa olisi ollut mitenkään erityisen järjetöntä, vaikka hänen logiikkansa poikkeakin hyvin usein tavallisena pidetystä. Voidaankin ajatella, että lähteen kirjoittaja on halunnut luoda Summersista kuvaa ihmisenä, jolle ei ollut tyypillistä sellaiset narrin puheen tyylit, joita usein pidettiin yleisenä; kuten jatkuvaa järjetöntä höpötystä, yksinpuhumista tai änkytystä⁴⁸ Hyvin tyypillinen on lähteessä tarina, jonka keskiössä on yksinkertainen kohtaaminen, joka päättyy Summersin nokkelaan letkautukseen.

Sille, joka oli saanut kaksi lasta yhdessä synnytyksessä, saapui Will Summers kertomaan, että hänellä oli rehellisin ja uskollisin vaimo koko seurakunnassa, kun häneltä vaadittiin selitystä vastasi hän, koska vaimosi toi sinulle kaksi lasta samaan aikaan ja antoi molemmat sinulle, jos hän taas ei olisi rehellinen ja uskollinen olisi hän saattanut piilottaa toisen ja pitää sen vain itsellään.⁴⁹

Kaiken kaikkiaan, *A Pleasant History of Life and Death of Will Summers* voidaan nähdä teoksena, jossa keskiöön on haluttu nostaa nimenomaan Summersin nokkeluus ja verbaalinen taidokkuus muiden narrin tyypillisten piirteiden sijaan. Tähän valintaan voidaan nähdä vaikuttaneen Will Summersin tunnettu rooli nimenomaan hovinarrina. Vaikka juuri hovinarri onkin tunnetuin narrin karikatyyri, ei hovi kuitenkaan ollut ainoa paikka, missä narreja tavattiin. Joka tapauksessa hovinarria voidaan pitää eräänlaisena korkeimman luokan narrina, jonka piirteiden oletettiin sopivan yhteen hovielämän kanssa. Hovinarrin piti pystyä toimimaan ympäristössä, jossa käytiin jatkuvasti vakavia ja joskus sivistyneitäkin keskusteluja joskus

⁴⁶ *A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676*, 7: Above all things, *Will Summers* could not endure the lye, and if any man told him that hee ly'd, he would be sure to strike him with the next thing that came into his hand.

⁴⁷ Korhonen 1999, 206.

⁴⁸ Korhonen 1999, 198, 204, 208.

⁴⁹ *A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676*, 13: To one that had two children at one birth, *Will Summers* came and told him, that hee had the most honest and faithfullest wife of any man that was in the whole parish, he demanding wherein? wherein saith hée? why she hath brought thée two children at once, and hath given them both unto thee; when, if she had not beene iust and honest, shee might have conceal'd the one of them▪ and kept it to her selfe.

hyvinkin suurista teemoista. Korhonen nostaa teoksessaan *Fellows of Infinite Jest* esille eräänlaisen formaatin, jollaisena hovinarrin vuoropuhelu on yleensä esitetty; siinä narrille esitetään ensin kysymys, johon hän vastaa usein jokseenkin kryptisesti, tämän jälkeen narraa vaaditaan selittämään pointtinsa, jolloin vuoropuhelu huipentuu narrin iskulauseeseen ja vitsin ytimeen.⁵⁰ Lähteessäni tällainen vuoropuhelu esiintyy suhteellisen usein. Esimerkiksi kohdassa, jossa kuvataan Summersin ensimmäistä päivää hovissa kysyy vielä nimeämättömäksi jätetty kuningas häneltä kuinka montaa jalkaa on lampaalla,⁵¹ johon Summers vastaa kaksi, kun kuningas pyytää Summersia selittämään vastauksensa vastaa Summers; ”sheepe had foure legges, but being kild, and then call-d a mut|ton, it had onely two legges, and two shoulders.”

3.2 Keho hauskuuden keskiössä

Heidän matkallaan kotiin se tapahtui, Will Summers, kantaen nyyttiä selässään ja venyttäen itseään ottamalla liian isoja askelia, päästi ilmoille äänen perästään, jonka toiset kuultuaan sanoivat: oletpas sinä eläimellinen narri, mitä oikein teit? Summers vastasi heille: teidän ei tarvitse torua minua ja voin vakuuttaa, että jos häntäni olisi saanut lainata kieliänne olisi se puhunut jo kauan sitten.⁵²

Vaikka narrin ruumiillisuus oli erittäin keskeinen osa narrin hauskuutta, ei alkuperäislähteeni juuri keskity sitä kuvaamaan.⁵³ Lukuun ottamatta aivan teoksen alussa nähtyä kuvausta joka kuuluu: ”Oli hän matalarakenteinen, kasvoiltaan miellyttävä, ketterä ruumiiltaan ja asennoltaan sekä oli hänessä hyvä äidin järki”.⁵⁴ Varhaismodernilla ajalla ihmisten kiinnostus omaa kehoaan ja sen käyttötapoja kohtaan oli alkanut lisääntyä, jonka seurauksena syntyi eräänlaisia käytökseen ja kehon liikkeisiin liittyviä konventioita ja sääntöjä. Tässäkin asiassa kontrolli oli keskeinen osa kehon käyttöä, joten juuri narrin käytöksen kontrolloimattomuus nähtiin hauskana, joskus jopa vapautta ilmentävänä toimintana.⁵⁵ Voidaan ajatella, että narrin käytös nähtiin eräänlaisena peilikuvana tavallisen ihmisen oletetusta käytöksestä ja sitä saatettiin käyttää eräänlaisena esimerkillisine vastakohtana siihen, miten ihmisen oletettiin käyttäytyvän. Narrin keho oli usein vahvan kiinnostuksen kohteena, varsinkin silloin, jos narrin

⁵⁰ Korhonen 1999, 209.

⁵¹ Kysymyksessä kuningas käyttää termiä ”mutton”, joka tarkoittaa lammasta ruokana

⁵² A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 5: In their way home it hapned, *Will Summers*, having his bundle at his backe, and straining himselfe with taking too large a stride, let fly a great scape from behinde, which the other hearing, sayd unto him, now out upon thee for a beastly foole, what hast thou done? who answered him againe, thou must needes excuse me; and further I can assure thee, if my Tails could have borrowed thy tongue to have made use of, it would have beene talking long agoe.

⁵³ Korhonen 1999, 244.

⁵⁴ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 2: onely he was of a low stature, of a pleasant countenance, and of a nimble body and gesture, and had a good mother-wit in him.

⁵⁵ Korhonen 1999, 244,245.

kehossa oli jotain vahvasti normaalista poikkeavaa. Narrin kehollinen groteskius näkyy myös tavassa, jolla he usein varsin vapaasti harjoittivat ruumiillisia toimintojaan, joita suuri osa ihmisistä harjoittaa vain suljettujen ovien takana.⁵⁶ Monella tapaa narrin keho nähtiin eräänlaisena kesyttämättömänä oliona, joka toimii täysin vailla hillintää tai käsitystä kunnollisuudesta.⁵⁷ Ruumiillisuutta on jossain määrin vaikeaa siirtää luontevasti kirjan sivuille ja siinäkin määrin missä sitä näkyy, on se yllättävän vähäistä. *Life and Death of Will Summers*issa ruumiillisuus näkyy lähinnä hajanaisina mainintoina ja tarinoina jostakin koomisesta tapahtumasta, johon liittyy tavalla tai toisella ruumiillisuutta. Huomiota viedään tavallaan pois narrin groteskeimmista piirteistä ja tavoista, ja huomio kiinnitetään sen sijaan älyllisempään komiikkaan.

Narrin keholle ei asetettu varsinaisia vaatimuksia. Usein riitti, että narria voitiin pitää jollain tavalla rumana tai poikkeavana. Voidaankin ajatella, että oikeastaan ainoa vaatimus narrin ulkonäöstä oli, ettei hän missään nimessä saanut olla kaunis. Niin kuin jo aiemmin mainitsin; Summersin kehoa ei juuri lähteessäni kuvata yhtä niukkaa kuvausta lukuun ottamatta, jonka jo aiemmassa kappaleessa mainitsin. Oikeastaan ainoat piirteet, jotka Summersista tekivät fyysisesti poikkeavan, oli hänen pieni kokonsa, joka piirteenä onkin varsin yleinen tunnettujen narrien keskuudessa sekä hänen kalju päänsä, joka tosin tulee esille vain kuvälähteistä. Myös kaljuus oli tyypillinen narrin piirre, jota saatettiin jopa edistää ajamalla narrin pää kaljuksi tai tonsuuriksi.⁵⁸ Summers kuitenkin käyttäytyy lähteessäni tavalla, joka ei viesti mitään suuresta kehollisesta poikkeavuudesta. Hän jopa käyttäytyy joskus suorastaan törkeästi ihmisiä kohtaan, joita hän itse pitää epäviehättävänä.

Kerran kulkiessaan kovia nähneen naisen ohi sanoi hän yhdelle seurueestaan: eikö siinä olekin hento ja kaunis otus? Jonka nainen kuuli ja tietäen, että häntä oli imarreltu, sanoi hän, sinun tulee kävellä vielä pitkään ennen kuin tulet kuulemaan mitään tuollaista itsestäsi. Ei tarvitse, vastasi hän, ei yksikään mies ole halukas kertomaan minusta niin suurta valhetta, kuin minä juuri kerroin sinusta.⁵⁹

Yksityisen viihdyttäjän roolissa narrin toiminta oli varsin kokonaisvaltaista. Puhetyylistä ulkonäköön ja ruumiin eleisiin kuului jotain poikkeavaa ja narrin koko elämä oli omistettu

⁵⁶ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 4,5.

⁵⁷ Korhonen 1999, 257.

⁵⁸ Korhonen 1999, 151-154.

⁵⁹ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 13: Vpon a time passing by a very hard favour'd wench he said to one in his company, And is not that a very dainty fine creature? which the Lasse over-hearing and knowing she was flouted, made answer againe, Thou maist walke farre enough before thou shalt heare any-one say so much by thee. Nay reply'd he, that I neede not, if any man be disposed to tell as lewd a lye of me, as I did of thée.

mestarinsa viihdyttämiseen. Kirjallisessa muodossa narrin kaikkia piirteitä ja toimintoja ei voida kunnollisella tavalla kuvata, joten jäljelle jää jossain määrin rakennettu kuva siitä, mitä narrien piirteitä ja tapoja pidettiin keskeisimpänä. Käsittelemässäni tekstissä Will Summersin persoonasta keskeisimpään asemaan nostetaan hänen ajattelunsa poukkoilu yksinkertaisesta tyhmyydestä yllättäviin viisauden ja kekseliäisyyden puuskiin. Will Summers näyttäytyy eräänlaisena kesyttämättömänä nerona, jopa jonkinlaisena aikaisena jalona villinä, jonka kyvyttömyys ymmärtää tai hyväksyä aikansa käytösnormeja kontrastoituu suorasanaisten nerokkuuden kanssa. Joskus Summers näpäyttää tarinoiden muita hahmoja tavalla, joka saisi jopa Diogeneksen punastumaan. Yhdessä tarinassa Will Summers seuraa kuolleen äitinsä hautajaissaattuetta samalla laulaen kuuluvalla äänellä. Kun Summersin isä toruu poikaansa typerästä käytöksestä vastaa Summers, ”Isä, sinä olet isompi typerys meistä kahdesta, koska papit eivät laula hänelle ellet palkkaa heitä rahalla ja näethän, että minä teen sen tyytyväisenä ilmaiseksi”⁶⁰

3.3 Kylähullusta hovinariin

Vaikka narri tunnetaankin parhaiten juuri hovinarrin kulttuurisen vaikutuksen kautta, ilmenee narreja muodossa tai toisessa käytännössä jokaisessa yhteiskuntaluokassa.⁶¹ On kuitenkin jokseenkin epämieliekästä puhua narreista laajemmassa kontekstissa nimityksellä narri, sillä se antaa varsin yksipuolisen kuvan kyseisen henkilön asemasta. Termi narri viittaa yleensä ainakin modernissa kontekstissa nimenomaan esiintyvään viihdyttäjään, joka joko omasta tahdostaan tai luonnollisen persoonansa vuoksi näyttäytyy hauskana aikansa ihmisille. Tässä tutkimuksessa olen tuonut esille sen, miten kehitysvammaiset ihmiset (luonnolliset narrit) sulautuivat jossain määrin tavalliseen kyläyhteisöön ja siihen, miten heidän hoivauksensa oli lopulta usein lähiomaisten vastuussa. Myös Suomessa tunnetaan hyvin termi kylähullu, joka on ollut toistuva hahmo lähes jokaisessa maalaiskylässä. Kylähullu oli yleensä joko syntymästään kehitysvammainen henkilö tai jonkin persoonaan vaikuttavan mielenterveydellisen sairauden kanssa elävä. Ei siis ole väärin ajatella, että 1900-luvun alun kylähullu olisi voinut 400-vuotta sitten löytää itsensä narrien roolista.

⁶⁰ A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 4: Father you are the greatest foole of the two; for the Priest and Clerke will not sing for her, unlesse you hire them with mony, and you see I am content to doe it of free-cost”.

⁶¹ Billington 1984, 32, 33.

*Life and Death of Will Summers*issa voidaan nähdä eräänlainen matka, jonka Summers käy tavallisesta kylähullusta hovinarriksi. Vaikka lähde on hyvin niukkasnainen siitä, miten Summers oikeastaan päätyi hoviin, voidaan siirtymä nähdä tapahtumakuvausten miljöön muutoksesta. Teoksen alussa Summersin seikkailut sijoittuvat juuri kyläyhteisöön, jonka kontekstissa myös Summersin narrimaisuus on jokseenkin erilaista. Kyläyhteisössä Summers on tavallaan itsenäinen toimija, joka vain pyrkii elämään elämänsä ja selviytymään aivan kuten muutkin ihmiset. Yhdessä kuvauksessa Summers esimerkiksi huijaa muita kyläläisiä suuressa rahantarpeessa ostamaan häneltä ”kirppujen räakkääjän”, joka on todellisuudessa vain sahanpurulla täytetty puunpala. Summers kuitenkin onnistuu huijauksessaan, mikä voidaan nähdä kenties haluna osoittaa lukijalle maaseutuväestön yksinkertaisuutta. Tarinassa on kuitenkin piirre, joka kertoo Summersin toilailujen olleen tunnettuja hänen omassa yhteisössään. Nimitäin tarinan alussa mainitaan, että Summers meni suorittamaan huijaustaan naapurikylään, missä häntä ei tunnettu. Voidaan siis olettaa, että ainakin tekstin kirjoittaja halusi luoda kuvaa Summersista tunnettuna kylähulluna.⁶²

Sitä, missä määrin alempien luokkien ihmiset pitivät narreja tai omia paikallisia ”kylähullujaan” hauskoina on vaikea arvioida. Kertomukset narrien kepposista ja vitseistä esitetään yleensä ylemmän luokan kontekstissa. Esimerkiksi kuvaukset jonkin kuninkaan suuresta mieltymyksestä narrinsa hauskuuteen ovat yleisiä. Tiedetään kuitenkin, että esimerkiksi majatalot saattoivat työllistää narrien kaltaisia viihdyttäjiä, vaikka monesta kylästä löytyi ihan tavallisten ihmisten keskuudesta jotenkin poikkeavia henkilöitä. Kirjoitetussa narrikulttuurissa huomio kiinnitettiin usein juuri narrin sekoitukseen tyhmyyttä ja nokkeluutta, piirre, jonka voi nähdä edustavan lukutaitoisen kansanosan intressejä ja huumorimieltymyksiä. Esiintyessään yläluokkaiselle yleisölle narri korosti usein teemoja, jotka nähtiin ajalleen sopimattomina ja käytösnormien vastaisena. Narri söi hillittömän ahneesti, mikäli hänelle ruokaa tarjottiin, joi paljon, metelöi ja saattoi jopa jaella alatyylisiä kommentteja kenelle vaan joka sattui hänen silmäänsä tarttumaan. Sitä, miten narri esiintyi muissa ympäristöissä, on jokseenkin vaikea arvioida. Voidaan kuitenkin olettaa, että esitysten sisältö saattoi olla hieman erilainen, ei ainoastaan yleisön, vaan myös esiintyjän itsensä ympäristön vuoksi.

Ylemmille luokille narrin voidaan nähdä edustaneen eräänlaista yhteiskuntaluokkien ja erilaisten sääntöjen ulkopuolelle jäävää ihmistä, jota ei sido samat ihmisyyden konventiot kuin

⁶² A Pleasant History of Life and Death of Will Summers 1676, 6-7.

muita. Narrin toilailu mahdollisti eräänlaisen sijaishulluttelun, jossa tiukkojen etikettien ja sääntöjen ikeessä elävät ihmiset saattoivat narrin toiminnan kautta hetkeksi päästää irti elämän jäykkyydestä. Narrin isäntä saattoi käyttää narria lyömäaseena vihamiehiään vastaan usuttamalla narrinsa keppostelevaan juuri hänen kustannuksellaan. Hovikontekstissa narrin toiminnan opetuksellisuus lienee ollut pienemmässä roolissa. Kun analysoimme keskiaikaista ja varhaismodernia kulttuuria on usein helppo olettaa kaiken kulttuurin olleen jollain tavalla opetuksellista, maailmassa, joka ainakin meille näyttäytyy usein lukemattomien sääntöjen harmaannuttamana. Onkin totta, että useat tarinat ja näytelmät sisälsivät viitteitä aikansa asenteista. Perustuuhan narrinkin hauskuus tavallaan käytökseen, joka kaikilta osin oli eräänlainen peilikuva hyväksi mielletystä käytöksestä. Kuitenkin etenkin ylempien luokkien edustajien voidaan olettaa olleen jo tarpeeksi perillä aikansa käytösnormeista, ettei narrin toilailulla todennäköisesti ollut juurikaan opetuksellista arvoa.

4 Lopuksi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut analysoida sitä, miten narrien ja sitä kautta tavalla tai toisella kehitysvammaisten ihmisten kuvaukset varhaismodernissa narrikulttuurissa ilmentävät narrien ja kehitysvammaisten ihmisen asemaa ajallaan. Ei ole ihme, että yleinen käsitys kehitysvammaisten ihmisten asemasta keskiajalla ja varhaismodernilla ajalla perustuu yleiseen väärinkäsitykseen tuon ajan olojen yleisestä kurjuudesta. Meillä on tapana katsoa menneisyyttä oman aikamme kontekstin kautta, jossa kehitysvammaisilta ihmisiltä riistetään suuri osa heidän omasta toimijuudestaan sen vuoksi, etteivät he pysty täyttämään modernin yhteiskunnan heiltä odottamia vaatimuksia. Tässä valossa ihmiset, jotka ovat tuomittuja ikuiseen riippuvaisuuteen yhteiskunnan hoitoinstituutioista näyttäytyvät vanhempien aikojen kontekstissa ihmisinä, joilla ei ollut mitään mahdollisuutta selvitä elämässä kovin pitkälle. Usein käsitteisiin liittyy jopa raakoja uskomuksia kehitysvammaisten lasten tappamisesta tai hylkäämisestä.

Kenties keskeistä näiden väärinkäsitysten takana on ajatus keskiaikaisten ja varhaismodernien ihmisten empatian puutteesta tai uskonnollisesta fanaattisuudesta, joka sai vanhemmat uskomään kehitysvammaisten lastensa olevan paholaisten riivaamia. Lähteet eivät kuitenkaan millään lailla tue näitä käsityksiä. Iso osa kehitysvammaisuuden kirjosta ei näy vastasyntyneissä lapsissa, joten jo pelkästään sen pohjalta on vaikea uskoa tähän lapsimurhateoriaan. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että negatiivisten stereotyyppien purkaminen piilottaa sisäänsä kaunistelun riskin. Kehitysvammaisten ihmisten asemasta on esitetty, että se olisi ollut huomattavasti parempi kuin omana aikanamme. Tähän käsitykseen taas sisältyy ajatus menneisyydestä jotenkin kokonaisvaltaisesti yksinkertaisena aikana, jolloin kehitysvammaisuutta ei olisi edes huomattu. Jo pelkästään narrien olemassaolo kertoo siitä, että ihmisten eroavaisuudet kyllä tunnustettiin ja huomattiin myös tuona aikana.

A Pleasant History of Life and Death of Will Summers on toiminut tässä tutkimuksessa pääsääntöisenä portaalini varhaismodernin ajan luotuihin käsityksiin narrien asemasta osana yhteiskuntaa. Vaikka teos kuvaakin Will Summersin hyvin narrimaisissa toimissa, ei se mitenkään keskity alleviivaamaan Summersin yhteiskunnallisen aseman huonoutta tai elämän kurjuutta. Teoksen Summers nähdään eräänlaisena huolettomana ihmisenä, jonka toimintaa ei kahlitse aikansa käytösnormit. Teos on mielenkiintoinen siinä mielessä, että se keskittyy kuvaamaan nimenomaan Will Summersin elämän vaiheita ja tapahtumia. Narrit jäivät aikansa

kirjallisissa lähteissä usein vain sivumaininnoiksi, eikä varsinkaan heidän taustojaan ennen hoviin tuloa usein käsitelty missään. Summersin keskeinen rooli teoksessa ei kerro vain siitä, että kyseessä oli varsin tunnettu henkilö vaan myös siitä, että myös kehitysvammaisen henkilö saattoi saavuttaa tällaisen jokseenkin korkean aseman.

Will Summersin tarinan keskeinen tarkoitus on olla hauska ja kehitysvammaisten ihmisten aseman selvittämisen keskeinen osa onkin selvittää, mitä ihmiset pitivät tuona aikana hauskana. Kehitysvammaisen ihminen käyttäytyi tavalla, joka enemmän tai vähemmän poikkesi normista ja narrin roolissa tämä piirre korostui entisestään. Erityisesti luonnollinen narri, ei ollut niinkään tietoinen viihdyttäjä, vaan ihminen, joka oli saanut luvan käyttäytyä tavalla, joka oli hänelle itselleen luontevaa. Koska keinotekoiset narrit eivät olleet kehitysvammaisia ihmisiä, tuntuu kehitysvammaisten ihmisten aseman analysointi heidän kauttaan epämielekkäältä. On kuitenkin hyvä muistaa, että keinotekoisten narrien olemassaolo kertoo jotain aikansa huumorista ja siitä, kuinka keskeistä juuri psyykkiset tai fyysiset poikkeavuudet olivat aikansa hauskuuskäsityksissä.

Kun analysoi narrikirjallisuutta ja sen luomaa kuvaa kehitysvammaisten ihmisten asemasta ei voi välttyä huomaamalla yhtä esiin nousevaa piirrettä. Nimittäin sitä, että erilaisuudelle sai ja kuului nauraa. Kun kehitysvammaisen ihmisen asemaa katsoo narrin aseman kautta, kiinnittyy monen ihmisen huomio huolenpitoon ja inkluusioon. Eikö ole hienoa, että niinkin mahdava mies kuin Englannin kuningas on valmis elättämään ja suojiinsa ottamaan kehitysvammaisen ihmisen saaden vastineeksi vain vitsien kertojan? Eikö ole hienoa, että yhteiskunta sallii erilaisuutesi ja antaa sinun puhua vapaasti myös tilanteissa, joissa muut pitävät suunsa kiinni? Omana aikanamme, otamme joskus itsestänselvyytenä sen, että erityisesti kehitysvammaisten tai muulla tavalla marginalisoitujen ihmisten kustannuksella vitsailu on törkeää ja tuomittavaa, silloinkin kun yhteiskunta suostuu huolehtimaan kyseisen henkilön tarpeista. Sen sijaan aikana, jolloin hauskuuden käsitykseen liittyi keskeisenä osana, erilaisuus oli kehitysvammaisen ihmisen ikuisesti tuomittu olemaan vitsien ja ihmettelyn kohde. Kehitysvammaiset ihmiset eivät olleet parasiittejä, hyljeksittyjä tai vainottuja. He saivat elää elämäänsä niissä raameissa, mitkä heille oli syntymässä jaettu. Vaikeasti kehitysvammaiset ihmiset otettiin läheisten hoitoon, tai jossain tapauksissa hoveihin viihdyttäjiksi. Kehitysvammaisen ihmisen elämä ei ollut jatkuvaa kärsimystä se oli itse asiassa suhteellisen normaalia. Toki on muistettava, että toisin kuin muu yhteiskunta, maksoi hän siitä henkilökohtaisella kunniallaan.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Early English Books Online Database.

- *A pleasant history of the life and death of Will Summers And how hee came first to be known at court, and by what means he got to be King Henry the eighth's jester. With the entertainment that his cousen Patch, Cardinal Woolsey's fool, gave him at his Lords house, and how the hogsheads of gold were known by this means.* London 1676.

<https://www.proquest.com/docview/2240938344/pageLeveImage/3C3D649150074AC5PQ/1?accountid=14774&sourcetype=Books&imgSeq=1>.

Tutkimuskirjallisuus

Billington, Sandra, *A Social History of the Fool*, the harvester press limited, Brighton 1984.

Goodey, C, F, *A History of Intelligence and 'Intellectual Disability', The Shaping of Psychology in Early Modern Europe*, Ashgate Publishing, Abingdon 2011.

Korhonen, Anu, *Fellows of Infinite Jest: A Fool in Renaissance England*, Painosalama, Turku 1999.

Laine-Friberg, Tuomas, Miettinen, Riikka, Parhi, Katariina: Pois marginaaleista, Vammaisuus näkyväksi osaksi historiaa. *Historiallinen aikakauskirja 2/2021* Vammaisuuden Historia. Toim. Anu Lahtinen, Suomen historiallinen seura, Forssa 2021.

Lehtonen, Mikko, *Merkitysten maailma*, Vastapaino, Tampere 2004.

Metzler, Irina, *Fools and Idiots? Intellectual Disability in the Middle Ages*, Manchester university press, Manchester 2016.

Wright, David, Digby, Anne, *From Idiocy to Mental Deficiency: Historical Perspectives on People With Learning Disabilities*, Routledge, London 1996.

